

В. Гаганованың эгелээшкини-биле

Эгелекчинин ажилдап турар черинде

Вышиневодецкннц бүгү пест-
лери болгаш бистин чурттуң аыгы-
аыгы булуңнарында база даштык-
чууттарда Гаганованың хей санын
өдүктери Социалистиг Күш-ажы-
дың Маадыры деп бедие атты ар-
тыкчыларын билдирген.

[illegible]

Алгачында бригадалар кышкы дөңсөө аймакында өлкөдө кытып калган болгач, бискек, күш-азыкчылар алардын өл каандыры берген.

Артык фабрикасынын мастер дуңдүзү И. П. Новолоцкий, Бригада атаманы Н. Фатиева болган өскөндөр да митингге чыгып чыгуулаанар. Оң азынчылар бекке үзүлгөн дөңсөө Валага олар шунтузу байыр чедип турганнар. Оң-бизе калы оңузуз да оң азынчылар дутайында сөстөрүн оңа бергендер дөңсөө.

В. Гаганованың эгелелин
изии-биле деткээн

В. Гагановичи әгелелің хәвен чилер база кили-биле дөткәэн. Сәмаркандь областың Ак-Дарья районында Сталин атыгъ кохкутхун хөвә-тагалы-биле әд дәреә мастерлер кохкузгъагъи бригадаларын башта әгеләэн болгъан дуражулгалыгъ трактористер кохкузгъагъи аэвоназгъагъи уаурутукчулары болу бергенлер.

— Духут багъай турган чилерде В. Гагановичи әдерикчилер унүштерингъи асвалгалын күште-дирген—деп артегъагъи баштаа чариния дарагъы Ю. Титов чугъагъи

Июльдуң 9-та Ташкентинин партия хооркому В. Гаганованың үлери эдергеннер-биле коммунисти

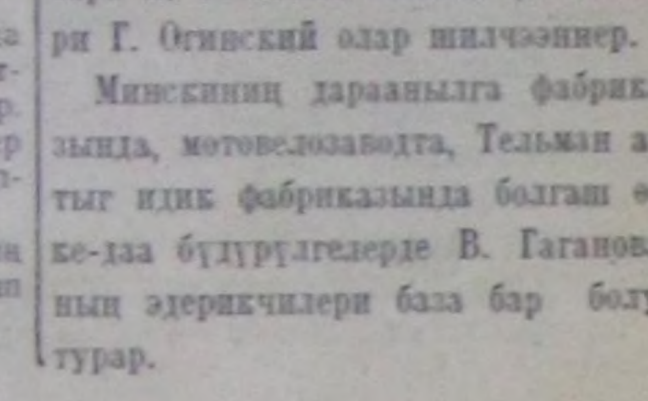
ш-ахыл бригадаларынын удур
тчуларынын ужурамышкыны
ртанжастаан. Найырадыг сет
илдиг ханызындан беседалар те
инде олар ахылдыг дуржулгазы
иле солжусаннар. кув-ахылды

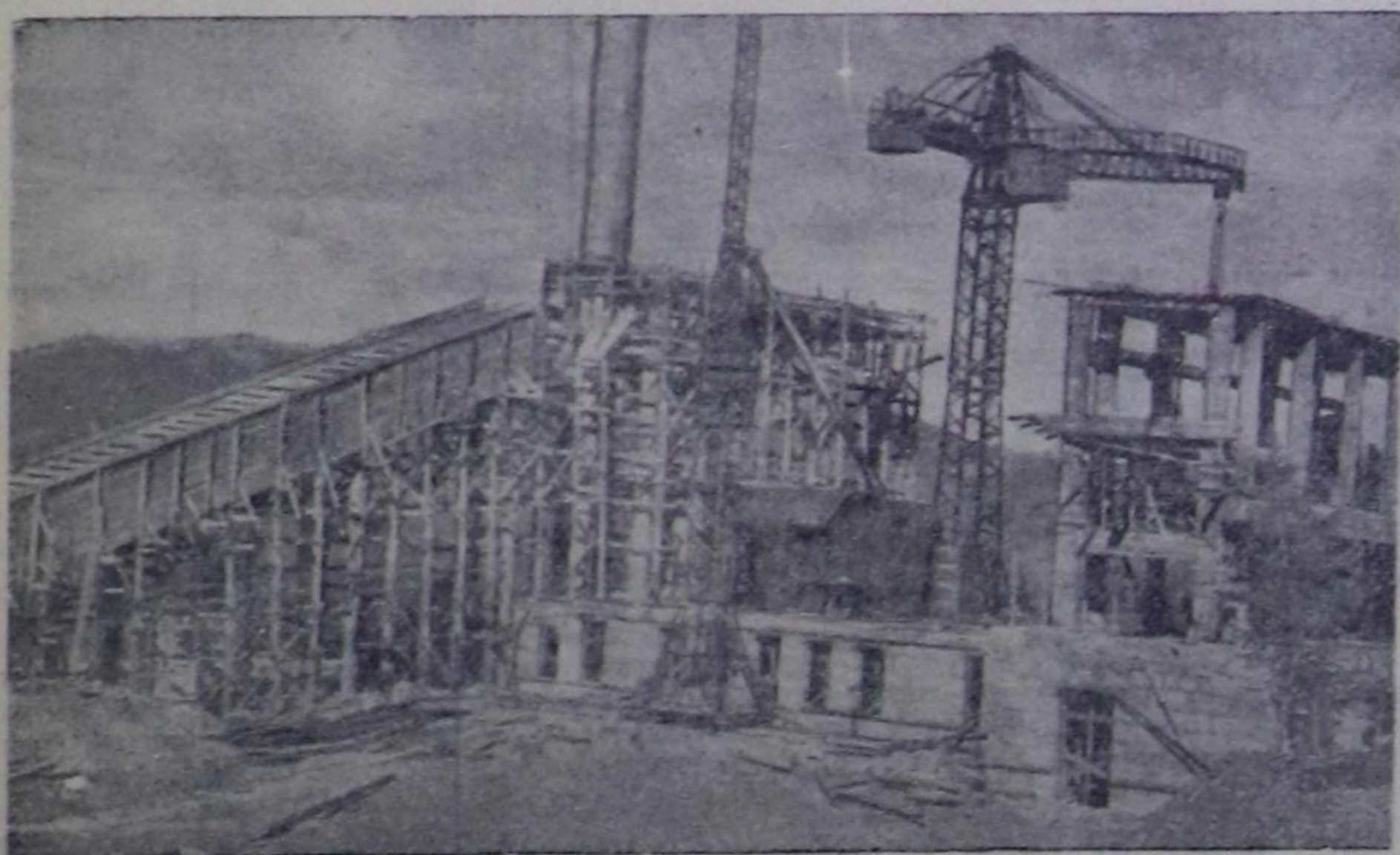
Налбаа-биле не

рын 103—105 хуу бүүсэдип турч
аларган. Ам ол зэлчег ажмды
теминзин үлэм түргелэин турар.

В. Гаганованын патриоттук агымын кийин дөкөннөр. Мында көпчүк слесарь-сентекчи Г. Остасевич апарат станоктарын айдап кыдыртуур хокудунгай бригадаже өнөрчөп болгаш анда техниктик өндүргөнү органиктааын. Оң түнүндө бригада ээлеч онаалгашы 125—130 хуу күөөсүн турар берген. Ол-за заводта хокудунга бригадаларга ажылдары-биле слесарь И. Степыха болгаш пех мастры Г. Остаский олар илчөөннөр.

Минискиң дараанылга фабрикасында, мөтөвөдөзаводта, Тельман атыт идиң фабрикасында болгаш өкө-ла бүүдүргөдөрдө В. Гагановның эдеркичлери база болу турар.

Чурукта: «Тыва кобальт» комбинатын электростанциясы-биле Хову-Аксинда электростанциясынын тулушуктуу. Фото В. Уколовуу.

СЭКП Кызыл хооркомунун чанында нежээки экономика школарынын дыңнакчыларынын ээлчеглиг хүлээп алыышкыны

СЭКП Кызыл хооркомунун чанында нежээки экономика школарынын дыңнакчыларынын ээлчеглиг хүлээп алыышкыны 1959 чылдың июль 15-те эгелээр.

Нежээки экономика школары болза партия, совет, комсомол болгаш ажил-агый активинин база бистин еске-даа кайтарымыстың үлгүлүр болгаш туугу талазы-биле өөмониктиг билиглерин бедирерге дузалаар сорулганы болуун мурунда салып турар. Чаа өрелдеге чылында экономика школарына социалист үлгүлүрүн болгаш туугу экономайзаларын өөренир ийн бөлүгүн амылаар.

Өөренир хуузазы 2 чыл. Кызылдерин негелде бир катат пиянда хүнерде нежээкин 6 шаптан 8 шапка чедир чорулар. Кызылдер 1959 чылдың сентябрь 1-де эгелээр.

Экономика школарына партия, совет, профсоюз, комсомол болгаш ажил-агый активинин, ажилчы-

нарнын, алаба-хаакчыларнын, инженер-техниктер ажилчыларнын иштинде чеди класс доокан, ортумак болгаш ортумак тустай өрмоник кижилерин хүлээп алыр.

Экономика школарына дыңнакчылар хүлээп алыышкынын партия өргөанизацияларын дамчыштыр чорулар.

Айтырыгын хүн бүрүдө 9 шаптан 16 шапка чедир № 35—88, 34—36 шапталарын дамчыштыр салып болур. Адрес: Кочетов кудумчу, № 44, өрөдөр №№ 22, 13.

Колхозчу хойжуларнын көргүзүлгери

Областың колхозтарынын нитиниң малын кадарып, азырап, ажаап турар малчыларнын иштинде хойжуларнын хой бешин хой малдың баш санын улам ийди өстүрер, продуктуун бедирер дөш ап-сеткилдиг ажилдап, бедир көргүзүлгери чедип ап турар. Ол дугайын бедир бижикчилериниң моон алаанда бижээн допчу информациялары тодаргай черчип турар.

Бай-Тайга районунун «Кара-Хөл» колхозунун хойжуу Иргит Балчыл 320 хураганнар чидирг чок камгалып ап, хой бүтүрүлгөн ортумак-биле 3,5 кг дүктү кыргып алган. Эрткен чымын кур ашкан 23 тонна сикенин камгалдаа эде сараатпап тургускан болгаш ам алаа.

Немештир бодунун күжү-биле сикен бедир алырыңа эгелеп кирген.

Х. Чадамба.

Улуг-Хем районунун «Чодураа» бедир ажил-агый артелинин хойжуу Х. Кызыл-оол 1947 чылдан бээр колхозтун хой болгаш чыгыт малын кадарып, нитиниң малын өстүрерине уруг күжүниң ийинин үндүрүп келген.

Бодунга бижыгалаан 498 баш хойлардан 418 баш хойлар төрөөн, олардын 418 хураганнар хойжу четче камгалып ап, кыргып хой бүтүрүлгөн ортумак-биле 1,8 кг дүктү кыргып алган болгаш дүктү агар дүк-биле калы бир хойдан дүк кыргылаан 2,1 кг чедирер деп хүлээгени алган.

Д. Чамзырын.

Каз-Хем районунун «Совет Тыва» колхозунун дээр хойжуларнын бирөөн Х. Кенден бо чымын төрөөн 365 хойларын 365 хураганнар четче доруктуруп, хой бүтүрүлгөн 1,8 кг дүктү кыргып алган.

Ол ишпап үк колхозтун ирттер кадарчы Ч. Дамбаа 630 баш ирттерин баш бүтүрүлгөн ортумак-биле 2 кг 120 грамм дүктү кыргып алган. Эш Дамбаа Совет Тыванын 15 чыл оюнга уруктуур күсүк кыргылаан-биле калы ирт бүтүрүлгөн дүк кыргылаан 3 кг чедирер болгаш бедир денен немештир амыр деп хүлээгел алган.

С. Донзун.

Тудуг ыяжы сөөрттүмээни-биле тудуглар хожудаан

Чаа-Хөл районунун «Найрал» колхозу Урбун, Кара-Тал деп ийн сорулар. Тудуг ажилында 100 ажил колхозчулар бижыгалаан-ган. Олар апрель эгеленден 20-ге чедир 10 чуртага бажынырынын ханазарынын күтүл 30—40 хууун туткан, ажилы ара сөксөткөн. Чүте диге, тудуг участогуче мын-чага чедир ыяш сөөрттүмээни, бижыгалаан казан-на ыяш дээрин манай турар.

Саман тудуглар ам-даа кылдырмаан. Тудугту хөжөөнөр ажилче үмөйи турар. Ийн ортанда уруглар ажилы ажилгына-даа, калы-ла хонган соонда халдыган. Тайгага кыжын белегеттинген ыштын чогуур өйүндө сөөрттүп ажилдеринче колхоз баштаар чери салып салбаан. Шалалары, дээрлерин чок бажынар база бар. Колхоз даргазы эш Лопсан партия организационный секретары эш Чалал тудугларнын ажилын хүргедиринче онза кичээтпей салырынын үеи келген.

Д. Солдуп.

Кукуруза тарылгаларынын ажаалгазынче бүгү күштү салыр

Малдың чөм суурун өкшидер талазы-биле алган социалист хүлээгелерин бүтүрүшпашан, областың ажил-агыйлары нити-биле бо чымын кукуруза тарылгаларын 102,9 хуу күтүркен.

Чүртүгү суралгы механизатору эш Мавуковский ажилынын дуржуламы-биле механизаторларын азыраарынын тургусанынын ачымы-биле дүктүгү салымы дөш механизаторларын боттарынын зарылсагыны дика бедиркен. Оң түнеленде элөөн хой шөлдерге ийн улаанышкыны одурутар аразынын сайырадылганын чоруларын хандырар эки дербелчинер бар болган.

Бо чымын Би-Хем, Каз-Хем, Таңды районнарнын механизаторлары өш түнелдерин чедип алган-нар. Каз-Хем района механизаторларын азыраарынын бажынырынын кукуруза өстүрер талазы-биле семинарлар ийн улаа эрттирген, чедип чедирер ийн чедирер ийн алган. Шын дербелчинерин чедип алыры-биле районун бүтү ажил-агыйларында эш Логиновтун таарыштырганын ажилгазынын даан ам кукурузанын бүтү тарылгаларында ийн дербелчинер бар болган. Баштайгы хүнерден эгелээр-ле тарылгаларын ажаалгазынче уруг кичөөгөйи салган. Угүштер өстүрү келери билек илтирөөшкенин чоруткан, оң соонда 1564 га шөлге одурутар аразынын бирин, 1341 га шөлге ийн сайырадылганын чоруткан.

Ол районун «Совет Тыва», «Тиледеге», Ленин аттыг колхозтарында кукурузанын үнүжү өш. Чымын ажил-агыйларга кукурузаны ажилдап кылырын саалады берген билгеш, партия райкому хүрген хемчегин алган. Ол дугайында «Октябрь 14 чымы», «Коммунизмче орук» болгаш «Кызыл тул» колхозтарын дарагаларын ботрга чутгаалашкан. Оң түнеленде кукуруза тарылгаларын бүтү шөлдерин одурутар аразынын сайырадылганын чоруттуган.

«Тиледеге» колхозтун кукуруза өстүрер талазы-биле механизаторларын азыраарынын ажилын оңалды бедирелге чорутур. Механизаторлар—эвено удуртукчуу Елохов Никита болуун эки Цетков Алексей-биле калы оларга бижыгалаан 200 га кукуруза шөлүнө 1300 тонна, өдөкти болгаш гектар бүтүрүтүң 1,5 центнер суперфосфаттын өй-шаанга теккенер. Тарылганы эң дээр агротехниктиг хуузада дербелчинер улаанчаа арга-биле чоруткан. Угүштер өстүрү келери билек-ле илтирөөшкенин, оң соонда ийн улаанышкыны одурутар аразынын сайырадылганын чоруткан.

Ам эштер Елохов, Цетков олар одурутар аразынын ийги сайырадылганын болгаш оң-биле калы немелде чедирерге чорударында бедирелчинер турар. Бо бүтүрү түнелде кукурузанын үнүжү аажак чагай.

СЭКП-инд Каз-Хем райкомунун пропаганда болгаш агитация кылдыгынын өрелдегичи эш Болотов «Тиледеге» колхозка ку-

Кукурузанын богун аштаан

Барыш-Хемчик районунун «Комсомол 30 чымы» колхозу Ак-Мажалыкта 20 гектар ажил кукурузанын таргашан.

Ол участка кукурузаны ажаап өстүреринге школачы комсомолчуларын бижыгалаан. Эвеноуну составында 20 кижин, олар кукурузанын бөк үнүштерин аштавышаан, хөрөжүн уадыртыш.

Комсомолчулар эвеноуну эжээр өстүрүп турары кукурузанын үнүжү өш болуп турар.

С. НОЗАН-ООЛ.

Кукурузаны культивизастаан

Улуг-Хем районунун Жданов аттыг бедир ажил-агый артелинин кукурузачылары нотаан массазын өш өстүрер дөш ажилдарын чорудуп турар.

Артелинин кукурузачынын үнүжү өш. Кукуруза участкаларында ийн агрегаттар болгаш эвенолар ажилдап турар.

Комсомолчу-механизатор М. Биче-оол одурутар аразын культивизастаан доокан болгаш ол участка кукурузачынын үнүжү өш.

Аныяк механизатор СЭКП ТБ-нын ийин Плевумунд Бийгирмынта тарым болдуруп, кукурузанын та бүтүрүлгөн 320 центнер нотаан массаны өстүрүп алырын хүлээгел, Х. Сувантын агрегатын социалист чорышка кыйгырган.

А. СОСНАЛ.

КУКУРУЗА АЖААНЧЫЛАРЫНДА

Таңды районунун Сталин аттыг бедир ажил-агый артелинин кукурузачылары бо чымын 200 гектар кукурузаны дербелчин-улаанчаа арга-биле тарып одуруткан. Кукурузанын ишчаар тарып одурурга одурутар аразын ажилдап кылырында болгаш бөк үнүштерин аштавышаан кукурузачыларга таарымчалыг байдалы берип турар.

Комсомолчу-тракторист Чырталоо болгаш колхозчу аныяктар 110 гектар кукурузанын бөк үнүштер аштап, культивациян чорудуп турар.

Кызыл АТК-ынын чолочынын В. Борозенин чартык чылда чыгы сөөртүлгөниң пиянын ай санында 151—200 хуу күтүркен келген. Чыл пиянын 140 хуу күтүркендерин хүлээп алган ам кызымаккай ажилдап турар.

Фото А. Айрини.

ЧЭЭРБИ БИР ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Өрөдди долгандыр салып каан уруглар орнуларынын чанынча сайылда чолдас сынныг, бичежес ак арынныг, арыг аз халат кеткен хөжөөн ийиниң номчуп турар. Ол аразында ажилда орундан дымдырып сарыг баштыг бичин оол азын көдүрүп келген, чанында чыткан экинчи чорганын шөл аарак тырта калканын өскөрүн каан, дөшгү одуруган хөжөөн кичи: «Вова, а Вовик, турар шак ам-даа чет-позн-дир, уду!»—деп чымчак үн-биле чутгалады.

Ол болза Кызылдын №1 уруглар ажилынын кижилеринин Степанида Ардаевна Женикелевнаның бодунун элчеглиг шакында дөшүр-ийлап одуруган оз. Степанида Ардаевна 1938 чылда Тывага көшп ажилдап берген. Бо үеи шүтүтүп уругтар ажилынын ажилдап өрттирген.

Ясине бир дугаар көшп турар уругтарын ажил-чаны, өзүдө экинчи-бүгү болур. Оларын чыгыс ай ажил-чанын чадчыктырып, баштайгы кижилеринин бээр—нырын болгаш берге айтыртып. Ичтаным кижилеринин бүтүрү болуун ажаап турары биче-чаштарын шүтүтүп ажил-чанын бичи, оларын өгөдөлөрүнө элчеге болур хүлээгел. Степанида Женикелевнаның ажилы иччаар тургустунган.

Бо чымын оон хайтаргалында 2 айдан 1 чыл 6 ай чедир намыздык 20 уруглар омак-хөжүгү, калык-шымрак өшүп туралар. Степанида Ардаевна-биле

оон ажилынын дугайында чутгалап одурувуста бичилерин өртүрүп, агааралар шак четкен.

—Бүтүрүтүпайн берүр, бичин када чартыгытайн—дөш, Степанида Ардаевна уругтарын тургусту, оларын ийик-хөжөөн келдирип эгелей берди. Он минута хире болганда уругтар шүтүтүп агаарлашкычче үнгөн. Яс-инин хүн чүрүмү ий-диги.

Бичин-чаштар ажиле туруп турар үеде оларын ажил-чанын, ажил-чөм чыр-чивезинге аарып-даа бөоринге чедир өскөрүшкенин берип болур. Мызыг калык үеин иштинде таарылга Степанида Женикелевна коргунчуг өвөө, уруглар-биле киччаар чутгалагырын өш билди, хөжөө апарса ачынин баштайгы дуузын чедирип шыдаар. Эрткен чымын Степанида Ардаевнаның ажилы ишпап, экинч сестраларынын 1 чыл хуузалыг келөөн курууун доокуп алган.

Чамдык аныяк кижилеринин

экинчилер мындыг таарылгаларга таарыш берген аймаартап, уруглар-биле чутгалагыры дүргөн болгаш каршыны

ажики дуржулагыт чылачы аптарган, түскай өг-бүлелиг, уругтук. Чоокта чаа Деревяннин бодунун уругу Светлана-ны ажиле тургускаан. Светлана база-ла Степанида Ардаевнанын хайгаарып турар бөдүтүңе келген, семке чагай өшүп турар.

Кижилеринин С. Женикелева бодунга оңалган ажилынын ажилында кий-ининин ажилында база ийенкейлиг. Ол, 1957 чылдан эгелеп Кызыл хоорай Советинин депутат. Хооркуускомунуң ажилдарын чотуру үезинде күтүркен, соңуучуларын чыгыларынга дымчактыр болуп, оларга чуртталга бажынырынын айтыргаларын шийт-пирөөгө, чамдык ажилдерин уругларын ажилерге, садырга тургустурун уруг дуганын чорудуп турар.

—Степанида Ардаевна Женикелева бодунун ажилында ажил-чөм келдирип, кызымаккай болгаш дуржулагыт кичи, оон ажилында бистин коллективинин болгаш ажиле тургустурун ажа-пирер чоругардынып турар бөк—деп №1 ажилын өргөткөч Нина Сергеевна Соловьева чутгалап турар.

Бичин чаштарын ажилдап өстүрүпте чедип алган чедип-кичирин дөш С. А. Женикелевнаның ажилы уругтук демделген келген. Оон алы Хундөл сөмбөрүзүгө кирген болгаш хоорайнын база областың калы камгала килдизин ажаа кам улаа аас шапталынын байырын чедирген.

Сөзү болгаш фото А. Айрини.

Колхозта спорт шөлү кылдыган

Сүт-Хөл районунун Киров аттыг бедир ажил-агый артелинин комсомолчулары (секретары Т. Сүте-Маалыр) артык дүрүлгөнгө киржилегилден ажилда хостуг үеде спорт шөлүн кылдып алыр дөш колхозчу аныяктар-биле кады кызымак ажилдаптар.

Колхозчу оолдар кыстар хостуг үедеин халас өрттирбей тургаш спорт шөлүн кылдып алган. Ийла хол бөмбүтүн, чадаг чарыштын, черин үзүн, бедирин халымын болгаш өске-даа спорт оюна-ры чорудар черлерин кылгылаан.

Артелинин аныяктары хол бөмбүт, сетки болгаш спорттук өске-даа чүдүлгөни сарып алган, чалыг үеде ойнап, културтуг дымчактамын чөп өрттирүп туралар.

Х. МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

СПОРТ АЖЫЛЫ УТТУНДУРГАН

Току районунун «Май 1-ин» колхозтун аныяктарын одурутуу кул-культураның болгаш спорттун массалыг кылды-ла ажилы уттундурган.

Колхозчу аныяктарын одурутуу кул-культура-массалыг ажилдарын бир кол хөжөөн—куш-культура болгаш спорттук ВЛКСМ райком болгаш районда спорт нити-биле болгаш организационный өөлөлүн Чувалын кичөөгөйе алабын турар. Оон чижээ, район төвүгө болгаш спорткадага «Май 1-ин» колхозтан берган спортчулар чедипкини чок, куду түнелде бергесени болур.

Колхозта куш-культураның кулду коллективин тургустуу, спорт шөлү, спорт хөжөөлдери чок. Кол-

хозта комсомол өгө организацион колхозчу аныяктарын спорт ажилче организастапайн турар.

Д. Айр-Санаа.

СТАДИОН ЧОГУНДАН

Чаа-Хөл районунун төвү—Чаа-Хөл стадион спортка ийишкыниң аныяктар хөй. Олар мурунку чылдарда обласка болган маргылдааларга, ылангыя хол бөмбүтүгө районун спорттук алы камгалып турганнар. Район төвүгө эки деритинген стадион чогулган обласка бирин чөдөш болуп өрткен бөк бөмбүтүн Барыш зонамын маргылдаанын боттарында аалдан келген Барыш-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарын бут бөмбүтүлгөргө улаа-улаа уттурган барганы бо талазы-биле ажилдап камгалап хөжөөлөп турар.

Стадион тудар шөлү ВЛКСМ райком болгаш спорт нити-биле район чөвөөлөйи шакда-ла тускайлап алган хирезинде оң кылырыңа аныяктарын өөлөдөөн. Хөй планнаашкынын түнеленде суурун чуртталгаларынын мал, ханазары оттап, хаймаран дески, чараш шөлү үрөп каапкан.

Стадионну тудуп, ону долгандыр хөжөөн, ажилдап килпери—хаммакышкан организациондан бедиретинип турар.

В. Дорну.

ОБЛАСТЬ МАРГЫЛДААЗЫНГА КИРЖИЛГЕЗИ ЗВЗЗШ

Бай-Тайга районунун спортчулары спорттук кышкы-даа, чалыг-даа сезоннарында область маргылдааларында киржилгези өгөш, харын-даа район аныяктарын өөлөтүп, камнагай чоруп көөр маргылдааларын бейин таарылга кылдыр чорудуп турар.

Районун аныяктары область маргылдаанын ийн-чалыс келгенде өш түнелде көргөспөй бары районда спорт-массалыг ажилдап куу бедиреде турарын хөжөөлөп турар.

ВЛКСМ райком болгаш спорт нити-биле организационный өөлөлүн район Чувалец спорт ажилы аныяктарын одурутуу сайырадып, обласка моон сонгаар болуп маргылдаалар районун шийлдек спортчуларын чорудуп, районун спорт талазы-биле алы камгалаары күжөгичи.

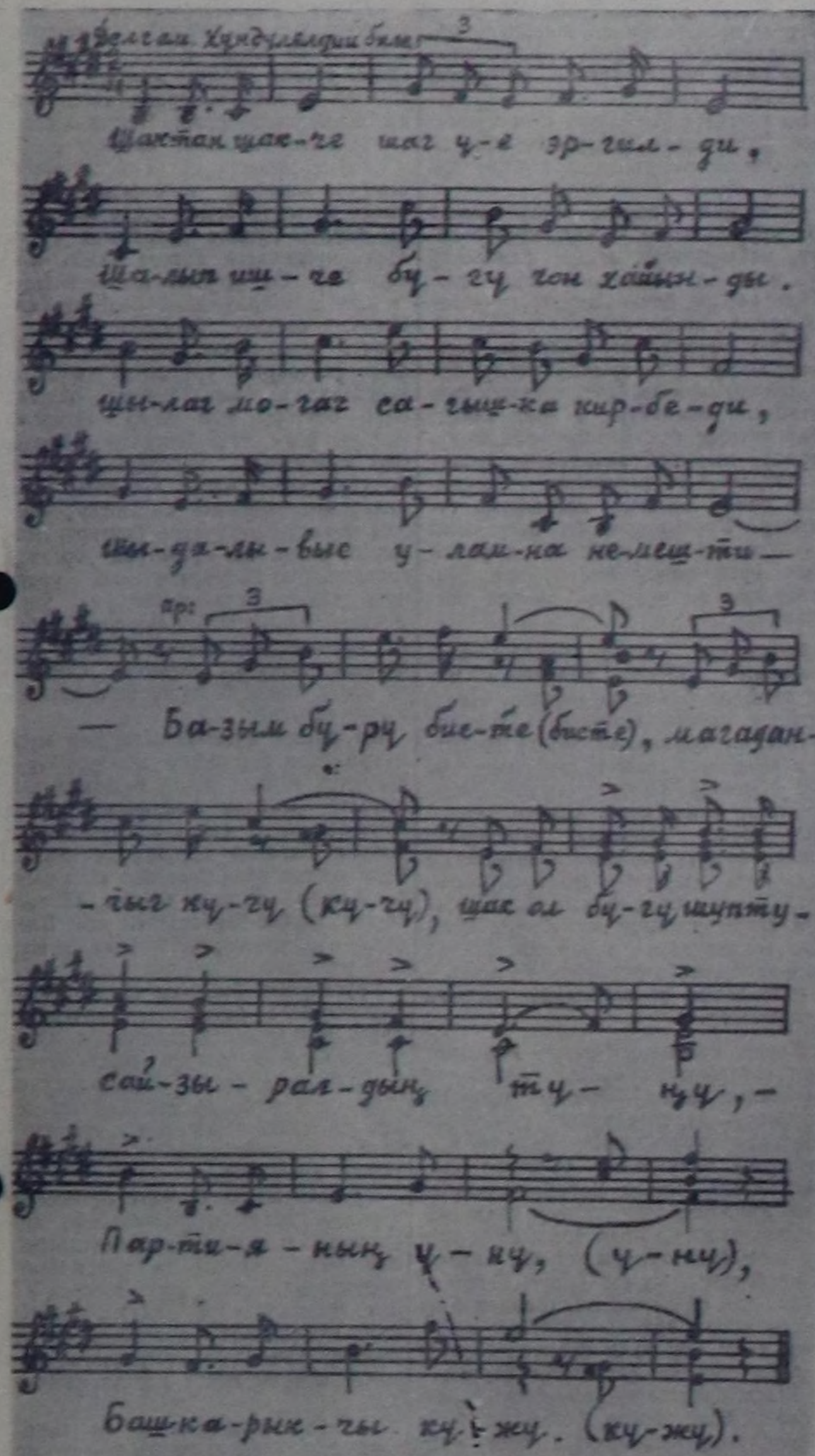
С. Иргит.

В. СОКОЛОВ.

ЧЕЧЕН ЧОГААЛДЫГАРЫН

ПАРТИЯНЫҢ ҮНҮ

Сөз С. Молдурганым. Аялгыз Р. Нондильдин.

Шактан шакте шаг-ге эргили,
Шалып-ише бүт чон хайны.
Шыла-мога сагышка кирбел,
Шыдамыс улам-на неместе.

Кожуаа: Базым бүрү бисте—
Магаданчы күчү,
Шак өз бүтү шуну —
Сайырамын түтү,
Партияны үнү,
Баштарың күчү.

УЛЕШСИМЗЕ

Чадаган дег арым үнү,
Чалымын кутулуп кээр,
Чалым чүрөм шижит кыгаш,
Чайгаар өөрүп, таалай келер.
Менче чазык көрүп кээр сен
Хонум чымчыл, ажыл-ла баэр.
Хөлүг чараш карактарың

Мени улам сергелетер,
Сеткелерим чамгытарым
Чүмү-биле сөгелсиме,
Чурталганым аас-кежени
Сөзү-биле уалешсиме.

О. ХОВЕНМЕЛ.

Коммунистиг күш-ажыл бригадалары

Н. АСЕЕВ

Чаагай үлө —
Коммунистиг
ажыл-ише
Шалып,
Кежээ бригаданы
ахтарары,
Чүтү сеткип,
чүтү күрөп
Бараары бис,—
Шүтүчүлөр
чогаалыга
дикиретсин!

Техниканы
ийи-тозоп,
мып туткаш,
Демир-биле
чүрөстөй
качпай аар бис.
Чоруп орап орууусту
дотурбас бис,
Сорууусту соксаткы дег,
мыдыт берт чок!

Дерокилерин арны хуузу
декиретер,—
Тендин дивес башымыс —
агаа халап.
Чалымын
коммунист бригаданы,
Шалып иштиң
олурунче
чыскалынар!

Хей-ле чүве күрөп болап,
олурбас бис.
Бойлус
бисти шалып каар деп,
манаас бис,—
Келер шагы,
кып-даа кылбаан
чаа чүтүлү
Боттандырып,
чогаалып тып,
кылып тур бис.

Школага, заводтарга
ховуларга,
Ыраа дөргө,
далайларга,
кара черге
Кремльде хөлбөжөн тук
шүтүлүстү
Кижик кылдыр
дадыктырып,
өөрткөн.

Кижик бүтү
өртүлүтү чуртазын дөш,
Хиничестиг иш бөзүн артызын дөш,
Чалымын
коммунист бригаданы,
Шалып иштиң —
шакымынче
хайныгынар!

Партия
угаан киирип,
бисти сургаан.
Ада-чуртун айбымынче
ахтарган бис.
Маалым иштиң
магаданчы
бүтү, бо-дур,—
Аас-кежээ —
далай ыгаш,
өрини ашкан!

Чаагай үлө —
коммунистиг
ажыл-ише
Шалып кежээ
бригада хайнып турла,
Чүтү сеткип,
чүтү күрөп,
алгарың бис —
Шүтүчүлөр
чогаалыга
дикиретсин!

Орус дыдап очулдурган С. Пюрбю.

Этотдар чүраан чүтүкү.

Фото С. Феоктистову.

ДЕРЗИГ

Баа-Хем, Току аралында
Харым сыннар колдунуан баэр
Чара, диле чүткүп батаан
Шалкым сулаут Деригт хемни
Ханалары—кадыр даллар,
Каасталга—эки, арга,
Шала куду Чайнымын
Чатты берген акым чедир
Дертүнери—сүртү дөзгөл,
Терелдерик—сүртү туткан;
Сөгүн дег дөрт кудучулуг,
Шалбаа чайнаа сонгалары.
Мааза чорон кып-даа кижик
Маалым иштиң чондан дыдаар:
«Депшилене денеп болаар
Терек сулаут Деригт хемни.
Сайырамын сактып болаар
Шалкым сулаут Деригт хемни».
Кымы-Тайгаз чалкым дүжөр
Кымы шивит өстин бадар —
Дажып мөөрөн Деригт мичан
«Дал, дужаап кешенер!» деп
Бүжүн дөгөн күчүрэн дег,
Бүнтентилеп мөөрөн чидар.
Хайым сулаут дөжүн-даа бол,
Хайырамы улаут Деригт.
Экинчери—анар турла,
Эрежнери—балыктар өө,
Ховулары—тараа-былаа,
Хонаштары—бажын-балгат.
Маалым иштиң дөш кылаадык:
Бар-ла шакып айтыктым.
Делген улаут Төрөн чуртта
Деригт мичан хемер-ле хей.
Ичталажок мөн бо шүтүм —
Ыназ хемик маалым-ыр.

С. ТАМБА.

ФЕРМАГА ТАВАРЫЛГА

Савыга хеп огинешкен,
Саргыдыр куу шалыпалы,
Кара портфель колдунуан,
Бедик сыннып, ширини арныт,
Караа шидик чалым кижик
Фермага чедин келген.
Өдөктө чалдамын,
Өрү-куду кесек басып,
Кымында бир савыкыны
Кийгизипкан—чедин келген.
Эдөк чымчаан көргүлөр дөш
Экинчери мендешкен.
Анык кыс эскербесе
Аржым-биле холун чоткаш,
Дентерикен уштуп алган,
Дегит дүргөн көрө берген.
Корреспондент келген-дир дөш
Бочалым кыс тудуп алган:
— Саткан ишом эдиге боер
Саалаттай көрүңер—дөш.
Кайган, сүртөө мал өчкөл
Бестүтерин аде тудуп,
Харым тыпшайн мынча диген:
— Хөтүңи аде, ишек бе бо?!
О. СУВАНПИТ.

ГЛЕЗОСТУҢ АМЫ-ТЫНЫ НАМГАЛАТТЫНГАН ТУРАР УЖУРЛУГ

Совет чогаалчыларнын медеглели

«Манолис Глезоску херөө» деп адаар чүтүлү Грециянын шират су-
дунаа көрүп агаалыгы дугайы-
да дыдадыгы бистер, совет чо-
гаалчылар, сагып-сеткелдиге улу-
у-биле аарып, улаут дүрөдүн бола-
ды-биле дыдап тур бис. Гитлер-
жи эжелекчилерге улаут грек улаус-
тун маалымдык декиселдиги ху-
неронде болууну улаууну элдер-
кыткан, фашизмге улаут арас-ма-
лырлык декиселдиге, кайгачы-
тыг патриотка,—адам кызынын ту-
рар. Ол дыдадык кижик сагымын
кирер арга чок, угаанын оскунга
кижи дыдапканы дег болуп турар.
Кижик төрөдөгөнни улаан-бо-
ламы-даа, сеткелди-даа өң-биле э-
теккип шыдаас.
Бистер—чогаал аямынча амы-
дыралымын хей-хей чалдырып
көлбаштырган кижилер.—Манолис
Глезосту Грециянын национал ма-
лыр, алган ырлаарына төлөткөн
кижи кылдыр көрүп турар бис.
Адаа хосталга агиттинмей баар
дөригине бүтүрөс бис, бүтүрө-
даа шыдаас бис. Бир эвес Глезосту
кара-туралына шаахылап каштар
болза, өлүрүчүлүн холун дөкта-
дып шыдаар турган, ону дөктады-
рын күрөсөй барган кижилерини
аттарып чүтүлүс бузар, каргыш
кезээ-мөңгөде шыдар.
Чөтүт чөтүтүк болган кижик-
лиг болуп чөтүтүк алы-биле Глезос-
ту камгалап, боттарымынчын үн-
үстү көдүрүп тур бис. Грециянын
чалаанчы, грек улаусе, алдар болган
чаагай чорук—хей чүтү эвес болуп
турар бүтү кижилерге көрүп, бис-
тер уениң эң-не дөре, эң-не ас-
сеткилдиги кижилерини бирөөсине
дүргөйиң белген кара-туралында
аажыладып чалдырып чүрөктүн
хаймынчаан кийгырып тур бис.
Глезостун амы-тыны камгала-
тынган турар ужурут!

К. Федин, М. Шолохов, Л. Леонов, А. Твардовский, Н. Тихо-
нов, Л. Соболь, Н. Погодин, И. Зренбург, Б. Поголов, М. Иса-
ковский, В. Катаев, С. Шиланов, С. Маршак, Ф. Панферов,
А. Корнейчук, М. Турсун-Заде, Н. Грибачев, П. Бровка, А. Сур-
нов, И. Абашин, Г. Марков, М. Паустовский, Н. Бакин, А. Ар-
бузов, Л. Нассиль, М. Ауэзов, К. Симонен, Л. Никулин, И. Андро-
низов, Е. Поповкин, А. Чарковский.

Манолис Глезоска

Иманда дүн кыскалар чүве болгай.
Ичталажок караңгы шак кайы көсөй...
Шыңчы эжим, Глезос Ресейткан меде берем
Чырык сонгам орунуга бөйи.
Кайы хире төрөп ийик бис, эжим!
Кажан шагдан ишт төрөп алышык бис.
Бөөр келем, Россияга көш чуртта,
Мени тудуп, Греция шаахылаан!
Кинданынчың ошуда дег сонга лашты
Кидин данын хала чырык көрүп ор мен —
Греция Европада төрөп турт,
Килең үнөөр сен неген дөйүлү-ла тур.
Чырык чөдө чү деп чүве болу берген?
Шымын тудуп шаахылап каары ол бис?
Афиним төгүлүр эң дөре хоорай деп
Алаптары меңзе дыка бергенде.
Хөрүкү-ле төгүлү! Болган чурта муңгаран көр,
Хөңүлү багыт кылажак дег илза-сыкта —
Карам дөжүн чыгарыкчы күтүчүлөр
Кыргыз грек идегеттер чөдөн ал тур.
Үө байдал ийи башка чырык берил...
Ургучу-ле хөргөсө бис, дилчилик ол,
Кымыда сенде дымынмас эжим, Манолис
Кымыл шөдөн кады кыштап өртө-даа бис.

Михаил СВЕТЛОВ.

БУЯННЫГ ИЕ

ОЧЕРК

Сүй белек деп өстү-даа билер
шаа четкелек чаш чораш, өскө
калгап бөдүрү кымынчын төртү-
түрчө чөри Хендерге дөш. Ол
дөрге Тывада база бир «тайгалар
бүткөн, магазы чаагай оран, ми-
да чүтүлө ол черинч чон эвес, ха-
рып «изиг оранче» ужуп, барып-
көшүр турар кунтарла бенин Хендер-
гени чуртсунганар энекем. Хей-
хей хемнерин баштамын, хей-хей
арттарың астажы—кымын кымы-
гааржак экинчер хаажымын дөшөм
шынааларым, чүтүлө чөкөк шыпкан
серини чаагай чалгалар эвес, а
шаагын дөрт өргөдөгөн чурттал
хажыс кышталар, чаагалар мыда...
Илагы революциянын башта-
гы шуурганары кудай өңү хуула-
жур турла кужур Хендергеге эс-
түлө чүтүлүшүмүс өскө кымын
кымын-камын чүтүлөр көрүп, ды-
нап өгөдөнүн көрө каапталым.
Шаадым Тывага ол дег өскө
кыстар, оолдар чоругулаан-даа, олар-
дың хей журуууну хуу-салым
мын-лаа көскө, дынааңар эвес,
чалып үнөп өңү чөкөктөн, өңү,
халык бөри-биле дөшөй, асет чок
эртү-даа чораш-на. А бо улаада
Тывага кире берген Хендерге чурт-
түт өскө кыс кымын ол, өң-биле
танышаа.

1911 чылда Хендергениң Ар-
гашты деп черге көчкүчү өңү ху-
назынчын баарында өлөк кымын
төртүтүңер, Намбырал уруу Такый-
Сүртү дөш. Оң чырык хун ады-
га төртүтүңер үеи—бары-ла ре-
волюциянын бүтүлү. Уруг чалы-
дан өскө каала-лаа «өскөтөн өл-
бес» деп ада-өгөнчү үлөкөр сөгүн
болап, уругуң өскө орун истей
аарак, өлөртүп хайлааран көрөдү.
Оң чаш назын үеи черге аас-ке-
жигит эвеси илде. Ичтан өскө
деп сөс болу-ла көргүчүт.

Чү-даа болза чүве эскериптер
алжаа кымынчын бөш чорда сонг
адамы арат Сандан, акымы Сунгар-
жал, оол думалары Дажыма, Рөмбү
суглар барын өскүсүргөй эвес кы-
мын кылдыр биле берген. Оңу би-
лир-биле кады, ол-ла төрөдөгөн
адым болган, байларын алаанда,
оолорун алаанда, каларымын бөш
чоругурун баа-ла билли каан. А
ычкан анык назыннын кидин үе-
инде башыча деп чүрөнү көрүт дег
берге чүве каала турарым! Такый-
Сүртүңү баштайм эскерилгелери
болза, чакы чөкөк шак мыды аз,
кара ийи лаштын аразымын үнү
каалың көргөн-биле дөшөй. Кыс
чааскаан эвес. Богу ышкан теле-
кит, калары, чалыгы үе-чөргө
аш-өрүлүт, олар-биле кады мыла-
жып, катыржып ойноп чорутур.
Идм, сандыр-даа болза оорганар
илет, акы, дуукалыг: «чону-
чоорган, хейү—хейлеч».

Хамтыгы солун чүве чүл дө-
рге, оң кыс аңаран үеи, анык
чалымы назыннын революциянын
шуурганчык шымынчын кирер.
Ол бирле-бирле көргүчүлү-даа,
бирле-бирле өртүчүлү-даа шыккан
кымын турганы. Ол хаймынчаан
шуурган кыстар, оолдарын үнү
дынааңар, ужукурун турган. Он
беш, он адым халык анык кыс
болу ону улап билбесе-даа, дөзгөн-
лүр турар бай, адым, лам, кара
кижилерини, анык өскөнүн аразы-
нда халылаа байдым, ажы-ча-
ны ол хаймынчын анык-бүрт.
Болуң, кыстың өңү-тогулаан, мы-
шоору, тынар-тыныкы-биле ол
шуурган туушкан.

Такый-Сүртү бөдүлүч өртү кыс-
тар: Чалаанма, Манганма, Чы-
даксий суглар-биле байлырын
чыгытын манай, Хендергенин тай-
галарында иштиң-хөңүнү сым-
рачтып, чалыскайдыр мылажып
чоругулар. Оларынчын боттарымын
анык чүрөктөри оларынчын мунгар-
тас, чалгаларымын. Идм болза-даа
Такый-Сүртүңү чаш чүрөнчө чам-
ды үе-чөргөн олар калың-ла
бир өшкөс очуганты кымынчын
баарлар:
Хеймериниң ийи караа
Кежээ-ле үнөп шалбаанайын,
Хендир кара кежеген
Бедө черинч көчүлөйи.
Орун карам ийи караа
Орай үнөп шалбаанайын,
Олурталак кара чажы
Олуртуну көчүлөйи...
Ол калың аай оолдар боор,
угбаларым?—ден, өрүндөн айты-
раарга:
— Билбедик бе? Эх, бышкалак
чөкөк-камынчын! Эерипкен эки
тутуңу ол. Шаа чораш ахтан
уштуңу.—диңкеш, олар дөштөр
хөргөктөрүн адынтанмышаан, хей-
лештир, чалыскайдыр катыржы-
тарар...
Туман-шаныг ооктаргайын
изиг, оок тыныкы-даа сөгөдөн чү-
ве ийикке, дуулаж неңиң ийи ка-
рааның чажы-даа сөгөдөн чүве
ийикке, өскө, айычы кыс назы
чөкөкчө чораш-ла чуртталганын
эскерилги, дөзүчүң эскере бер-
ген. Ириң-даа, ылың-даа калдыт
булактардан акың үнүп чыгарын
эскерип келген.
1928 чылда, он чеди харым
Такый-Сүртү болу бенин эки эскер-
бей хуискалаач анык-аңарым
тазында, хууң дуу амыртас
апарган тутуңу турган. Кыстың
бир-ле дыка бөдөнүм келген үеи-
ле ол. Илдейдир кысты чүтүлө
байлар, дүжөмөттөр, лажа-хуурактар
кадың-бир чачыныгы бузут бо-
ралгаанлаа алдар аразында көш

дүшкөп, чалылаач шиктайын
чымар беш кымын хан кымын ол
ышкан көрүп, хая көрүп, караан
чажырып, иткележип, икежи-
турганар эвес, а азынчын мыры-
най-ла өртү арат калдыр бенин:
«Өрүшэ дайымын, баа-ла чүве ылай
тургу!» Бо «хөргөктөңү» хооу
кайы орта боор, карым болган
ол. Уругу ай де! дикши турары
дыкык өгдөр өттүр дынааңар кел-
гиле... Хендергенин шыктарымын,
артында-ла майдыр эргип турган
хүрөңнү шак, келгилериниң үнү
үе кирип, анык-аңарым:
Дөмөй-байы олурбайн
Төп-ле черде сүртүлү херек,
Дөрт-ле алдыр кара чаштың
Дөртүейн көзөр херек!...
деп мылажып кыстың кула-
тарында уругуңу дынааңарымын.
Ичтанга Хендергенин кыстарымын
арамында хамтык хурун ала-
гезия кезип каангаңа хому-
лайн, анык өртүңү аразында улам
дыкыг мылажып халдып тур-
ган. Хендергеге таарымал кара ба-
нты кыстар-даа көзүңер.

Хөйүң херөө дөш кежээ, ды-
нааңар, анык өскөнүн сирый өн-
дөдөн тутуңу чораш, күзөн
сөгүңга челиң, эңи сүртүлүңга
кирип алганар. Оларынчын чүлө
демир орук-биле Москвага челиң, орук
дүргар көрүп магадан чүтүлөр
болган Москван көргөн кайган
турганы бенин тускай тожу...
Оон ылай улаут Совет Эвелелиниң
бедик өскөдөн дайып, элбек
эрдөдөн тутуңу чораш, күзөн
сөгүңга челиң, эңи сүртүлүңга
кирип алганар. Оларынчын чүлө
демир орук-биле Москвага челиң, орук
дүргар көрүп магадан чүтүлөр
болган Москван көргөн кайган
турганы бенин тускай тожу...
Москва, Селанка 14. Медицина-
нын төп техникуму деп сестер ада
барган тыва кыстарын эң-не тө-
рө, эң-не хуңдугу, эң-не чораш-
лаңып улаут аал-ораны болу берген.
Ол сүртүлү чөригө кирген сонда
тыва кыстар ала-чалгалар-ла эңи-
не бедик, балдырлары чоон, эске

ла болгай. Арат чонун хурунча
баран болуңуңу харымсалымын
биле берген анык уруг 1930 чылда
тыва кижик чогаалчылар деп ды-
нааңар Шалган-Адымга кижик
өөрөнчип алыр дөш челиң келген,
аарыга таарымал арай-ла сагы-
шак чөткөн. Оон сөгөн дөзгөн,
ол-ла чымын Кымыл хойрага көр-
жаа сүртүлүңга келген.
Хендергенин кымы—суу сек-
ретарына хурунчун не чалын не-
жиг, 1931 чылдың март айда
Москвага тыва хөргөжөн хурун
эңи сүртүлүңга чорутур деп ды-
нааңар. Ону дынааңар сөрүтүтү кы-
стың уйгуу-даа кайы хөй ийик!
Хууракан, Сарыг-Тараа, Серенма,
Чартакай суглар дөш, сес кыстар
Москвага халган.

Ичтанга Саян орунуга март
айда чил сөрөткөн улааңар ша-
нааңа олуртунар деп чүве бенин
берге ужураарым тожу дөш
хөргөк чок. Ийи кыс Шивалит чөт-
көп, мылажып дөдир эскенер.
Чакы шуурган, көтүрүм өттүр Са-
яның мөөрөс дөртүк харым, чин-
чилерин арган-дөргөн ахтарымын-
биле кады мады-кады кылаңаңар
эртип, Минусинск хойрага он хо-
ну чөткөнөр.

Оон ылай улаут Совет Эвелелиниң
бедик өскөдөн дайып, элбек
эрдөдөн тутуңу чораш, күзөн
сөгүңга челиң, эңи сүртүлүңга
кирип алганар. Оларынчын чүлө
демир орук-биле Москвага челиң, орук
дүргар көрүп магадан чүтүлөр
болган Москван көргөн кайган
турганы бенин тускай тожу...
Москва, Селанка 14. Медицина-
нын төп техникуму деп сестер ада
барган тыва кыстарын эң-не тө-
рө, эң-не хуңдугу, эң-не чораш-
лаңып улаут аал-ораны болу берген.
Ол сүртүлү чөригө кирген сонда
тыва кыстар ала-чалгалар-ла эңи-
не бедик, балдырлары чоон, эске

дөй национал совет кыстар-биле де-
мей уткышым, дуунааңарым. Олар
адаа боттарымынчын чалымынчын
даа, өргөм-билитте салым-чала-
нын-даа көргүлө бергенер.
Совет чечен чогаалчы үндө-
лөргөн, пролетарын алдырмын чо-
гаалчымын Алексей Максимович
Горький 1931 чылда Москвага ты-
ва кыс дугайында мынча дөш:
«Мен дүн Чөн чүтүлү Ажылың
чондарымын Коммунистиг Унвер-
ситетинге чоруду! Мыда бистия эс
төдөлтөткөн: беш чүс ажыг истр-
дир... индустар, арабтар болган
он-даа эскер бар.

Адаа тыва хөргөжөн кижик түп
кады, оңу бөдү телеграф чалымын-
дан-даа бисиг; ол буттарың кы-
рынга ол та жеке чалларда турун
келтирп канчан билер боор. Ады
чылдар хурунча оларынчын ужу-
кымын бенин шуут чок чораш... а
а оларынчын бисиге билери 26 хуу
болу берген дөш дугайың ол чу-
гаалап берди.

Ол хөргөжөн дөрге—орус ды-
кыла дыка хөстүг чүтүлээр, харым-
даа болуңуңу чугааңында башта-
кың чинг сөстөрүн бенин ажылап
билер, политика талымын-биле ор-
нааңың кижик-дир... Адаа ол ке-
жээ Такый-Сүртү база олурткан.
Адыралдык шымын, хажың ды-
кес орунда мык башы алган, чоон
балдырмын тыва кысты гениалдыг
чогаалчы өттүр-ле көрүп сөгөдөн.

Эге школа дөзгөн халык чок ты-
ва бижин бенин багыт билер, орус
дыл мырың билбес хирелдиге-ле
кымын күн-биле белеткел күрө-
биле кады дөрт чыг өргөткөн, орту-
мак өртөңнү алушера болуп, доо-
луп чалып келген.

1935 чылда, Москвага сүртүлү
дооскан, ортумак өртөңнү амын.
Кымыл амынчынчын бөжүр сабы
рында ахылдап элөөн. Байда-чүлө
хөргөк, өскө кыс боор. Ам киди-

не хып дөш чалымы назын үеи!
Чонунчун хуңдүлөрү-даа кедергей.
Хендергеге чөдө бөргө, бистия сым-
рачтып турар арат калдыларын
шунтулунуңу уруу, а артан калган
халык, сөрүлүр-даа болза, мыртак
мөңгөтөш анык алгырыга ас тууу
туртулаан... Ол-ла хуңдөргө алба-
нында 1946 чыл чедир ахылдап,
хөйүңү хуңдүлө, идегелди чаалап
алган.

1946 чылдан бөтүңе чедир-де
Кымынчын бөжүр бажымынчын хө-
ргөжөннер консультантымын—сүмчү
хуңдөргөй ол-ла алушера өртөңнү
шунтулунуңу ахылдап ахылдапшыа.
Болал-даа көргөдөр, ол эң-не ла-
рыскалааңар, эң-не бууның өл-
жур оңи ахылдыгы ам барыс 25
чыл болган, ам-даа ахылдапшыа.
Такый-Сүртү бо-ла ахылды-биле
чөргөктөрү хуула амыралыңга
база бир өң-не үлөргөн өл-бүлө
эзи, үлөргөн эи. Оң кыс ады-
даа улаус ам адаас—Анна Намы-
ралова Доржу дөш. Уш кыстыг.
Улаут кызы—Тая ам башы инсти-
тутунда, ортун кызы—Ая Брасе-
но хойрага эңи институтунда,
хеймер кызы—Гала ортумак шко-
лын 9 класын дооскан, ам сөөлү
чыл артык. Ол ам 48 харың, ол
назынчын чартың чонунга бараан
боон ахылдап, ахы-талу дөш өр-
төкө өрөңнү турарыңа челиң а-
ган—дыка хөйүңү бөдү-ла чүтүл-
ган турар.

Анна Намыралованың бөжүлөр
эңи ахылдыгы 25 чыл ахылдап
белгелен чүтас сан ааар каарга бе-
лүлөй өртө хона баар чадаас. Бо-
ла-даа хурунчын, бөжүлөр эңи чүл
чүл? Чырык хун адымга төртү-
түлү, бодар чаз кижини—ааа
совет хамтымын хулаң алыр—
кишини келер, хилиң чор, база бир
авазы ышкан чүл! Оң хуңдүлүг
өртөңнү бодары берге.

